

JOZO VIDOVIĆ, Dubrovnik

ZNANSTVENO NAZIVLJE JOAKIMA STULLIJA

Osim medicinske terminologije rječnici Joakima Stullija (1730-1817)¹ sadrže dosta terminologije i s područja drugih znanosti i ljudskih djelatnosti.

Želim samo istaknuti da bi to znanstveno nazivlje iz svih područja znanosti trebalo posebno i detaljno po strukama obraditi i proučiti. Stoga ću ovdje dati samo kratki i nepotpuni pregled njegova znanstvenog nazivlja da bi se bar donekle dobio uvid i u taj dio Stullijeva djela i rada. Primjeri koje sam naveo mislim da mogu dati prilično vjernu sliku da bi se bar donekle dobio dojam o znanstvenoj terminologiji u Stullijevim rječnicima.

Iako je tada naša znanstvena terminologija bila dosta manjkava i neizgrađena, ipak je jednim dijelom i postojala, negdje više, a negdje manje, za pojedine struke i znanosti, što možemo vidjeti i u rječnicima Joakima Stullija, koji je građu za taj svoj rad crpio iz pučkog govora i pisanih djela na našem jeziku. Još kasnije, poslije Stullija, u drugoj polovici XIX. st. dr. Bogoslav Šulek u predgovoru svoga Hrvatsko-njemačko-talijanskog rječnika znanstvenoga nazivlja (Zagreb, 1874. god.) kaže: "U ovom rječniku ima puno rieči, koje do sada nisu bile upotrijebljene u naših knjigah; nu varao bi se, tko bi mislio, da su sve te rieči od mene skovane, već jih ima mnogo čisto narodnih, meni pojedince od prijateljah dojavljenih, ili od drugih naših pisacah sakupljenih (imena jim možeš čitati malo dalje u tumaču skraticeh), al do sada slabo ili nit malo poznatih. U obće ima još u narodu veliko, nu zakopano blago jezika, to jest ima sila krasnih a književnikom nepoznatih rieči, pa da se pokupe, mogli

bismo mnoge tuđjinke i nove ne baš spretne rieči odbaciti. Nu jedan čovjek nemože jih skupiti, o tom treba da nastoje svi, kojim je stalo do narodne knjige i do narodne slave."²

Stulli je vjerojatno i sam ponekad za pojedine latinske i talijanske izraze i nazive, kad nije našao pravi i odgovarajući izraz i naziv u našem jeziku, stvarao nove ili prilagođivao već postojeće nazive i izraze u duhu i skladu našeg jezika. Možda svaki put i nije najbolje u tom uspio, ali je svakako vrijedan pažnje u nastojanju da što više toga dađe na našem jeziku. Također se u znanstvenom, a isto tako i u medicinskom nazivlju nije mnogo oslanjao na kroatizirane latinske nazive.

Značenje za našu znanstvenu i medicinsku terminologiju Joakima Stullija vidimo i u tome što su se njime kasnije služili i neki naši leksikografi prilikom sastavljanja svojih rječnika znanstvenog i medicinskog nazivlja. Tako su se npr. dr. Bogoslav Šulek³ i dr. Ivan Dežman⁴ služili Stullijevim rječnikom prilikom izrade svojih rječnika znanstvenog (dr. B.Šulek), odnosno medicinskog nazivlja (dr. I.Dežman). Bogoslav Šulek služio se Stullijem i prilikom izrade svoga djela Jugoslavenski imenik bilja, u kojem ima dosta termina za koje je navedeno da su Stullijevi: "(Stulli) = Joakima Stulli Rječosložje. U Dubrovniku 1806. Ima tu množina bilja sabrana iz poznatih, ali i nepoznatih vrielah" (str. XXI).⁵

U svome Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenoga nazivlja (Zagreb 1874) B.Šulek već na početku rječnika navodi Stullija u "tumaču skraticeh" St. = Stulli (XXV. str.). Tako npr. na 258. str. Šulekova znanstvenoga rječnika imamo "Djas St., phil. lat. affectus"; "Djasnuti St. phil." ... na 625. str. "Mrzkoća, Mrzkost, St. phil. lat. antipathia"...; na 930. str. "Razvjetriti St. mech. ... Razvjetrivanje St. mech."... itd.⁶

Ivan Dežman, u svome Rječniku lječničkoga nazivlja (Zagreb, 1868. god.) među prvim stranicama, na mjestu pod naslovom "Skraćene reči", navodi "Stul. mjesto Stulli". Npr. na 19. str. Dežmanovog rječnika imamo: "Decoct, n. ein Absud, uvarak, Stul. izvarak". Na str. 47.: "Krüppel, m. Kljast, sakat, bogalj, krnja,

kljako, zum Krüppel machen okljastiti koga, olazariti. Divenir totalmente stroppio - okljentaviti Stul." Na 60. str. "Peritoneum ... Trbušnica, potrbušnica, trbušna opna, opnica utrobična, Stul. opuzdrina Dalm."

A na 61. str. "Pleuritis ... zažeg porebrice, protisli, provor, Stul. tiščac, Kraj. protiska Sl." itd.⁷

Mislim da bi također trebalo proučiti udio i utjecaj velikog hrvatskog leksikografa Joakima Stullija na stvaranje i oblikovanje naše znanstvene i medicinske terminologije i leksikografije.

Stulli navodi velik broj ondašnjih znanosti i svakoj od njih nastoji naći i dati njezin hrvatski naziv.

Ovdje ću navesti jedan dio naziva tih znanosti, kao i jedan dio općeg nazivlja iz područja znanosti i znanstvenog rada te po nekoliko termina iz područja pojedinih znanosti koji mogu poslužiti kao građa za bolje i svestranije poznavanje i istraživanje djela i rada Joakima Stullija. A naprijed navedeni primjeri služe i kao potvrda prije rečenoga.

I. NAZIVI POJEDINIH ZNANOSTI I IZRAZI U VEZI S NJIMA

Astrologia, scienza, che tratta delle stelle, e del cielo, -
zvjezdoslòvje, zvjezdonaùk, zvjezdoznànje, zvjezdozakònje,
astrologia (V.G.) sideralis scientia.

Astrologo, sust. zvjezdoslòvac, zvjezdoznànac, zvjezdozakonitèlj,
zvjezdocsetec, astrologus (V.G.) sideralis scientiae.

Il primo astrologo, - nadzvjezdoslòvac, in astrologia princeps.

Astrolabio, strumento, col quale si osservano, e si conoscono i
moti delle stelle, (V.G.) - zvjezdnik, zvjezdoglèd, astro-
labium.

Astrologare, - zvjezdoslòviti, zvjezdomudroznanniti, astrologiam
exercere. Per meditare, V.

Astrologastro, pegg. d'astrologo, - zvjesdoslòvcsich, vilis as-
trogologus.

- Astronomia, - (V.G.) - zvjezdomjèrje, zvjezdomjèrstvo, zvjezdoscetje, astronomia.
- Astronomico, - (V.G.) - zvjezdomjerski, a, o, astronomicus.
- Astronomo, - zvjezdomjèrac, zvjezdoscetec, astronomus.
- Architetto, - udoxnik, hudoxnik, nejmar, podmasterje, architectus, architecton, onis.
- Architettrice, fem. d'architetto, - udoxnica, architecti uxor.
- Architettura, - hitrogrādja, hitrogradjènje, architectura, architectonice.
- Alchimia, - zlatotvòrje, zlatotvòrnost, zlatotvorènje, zlatohitrènje, alchimia. Per ingano, V.
- Alchimiato, - zlatotvorèn, zlatohitrèn, alchimia confectus.
- Alchimico, add. spettante ad alchimia, - zlatotvòrski, alchimicus.
- Alchimista, - zlatotvòrac, zlatotvòrnik, zlatohitritèlj, alchimiae professor.
- Alchimizzare, - zlatotvòriti, zlatohitriti, alchimiam exercere. Per falsificare, V.
- Chimica, - zlatotvòrnost, zlatotvòrstvo, chymia, (V.G.)
- Chimico, sust. - zlatotvòrac, zlatotvòrnik, chymicus, i.
- Chimico, add. - zlatotvòran, òrni, a, o, chymicus, a, um.
- Geografia, descrizione di tutte le parti della terra, - kopnopisje, kopnoraspisānje, zemljopisje ec. terrae descriptio, geographia, V.G.
- Geografico, di geografia, spettante a geografia, - kopnopisālski, ad geographiam spectans.
- Geografo, che professa, o sa la geografia, - kopnoraspisnik, kopnopisaoc, zemljorazpisnik, geographus, V.G.
- Matematica, - matematika, ocsittonaukokazānje, mathematica, mathesis, V.G.
- Matematicamente, - matematicski, po ocsittu naukokazānju, more mathematico, mathematice, T. Sch.
- Matematico, sust. - ocsittonaukokazaoc, matematik, mathematicus, i.
- Matematico, add. - matematicski, a, o, mathematicus, a, um.
- Aritmetica, - razbròj, razbròjstvo, racsunstvo, arithmetica, arithmetice.

Aritmetico, - razbrōjnik, razbroitēlj, racsunār, arithmeticus,
in arithmetiis exercitatus.

Algebra, - razbrōj, algebra.

Algorismo, aritmetica, e abaco, ma che comprende piū, che la vol-
gare aritmetica, - razbroj, algorithmus.

Geometra, - kopnomjerrac, zemljomjerrac, geometra, geometer, geo-
metres, V.G. terrae mensor.

Geometria, scienza per esaminare le proporzioni, - kopnomjerrje,
zemljomjerrje, geometria, geometrice, es., V.G. terrae men-
suratio, vel ars ipsa terram dimetriendi.

Geometrico, Geometro, add. = - kopnomjerran, zemljomjerran, geo-
metricus.

Fisica, scienza della natura, naravoslōvje, naravoznānje, nara-
voucsenje, jestevstvoslōvje, physica, ae, vel physice, es,
f.

Secondo la fisica, - jestestvoslōvno, naravoslovno, physice.

Parlar secondo la fisica, - jestestvoslōviti, physice loqui.

Fisicale, di fisica, - naravoslōvski, a, o, naravoslōvan, physi-
cus, a, um.

Fisiciano, Fisico, sust. = che sa la fisica, - naravoslōvac, na-
rāvnik, naravskoznānac, jestvestvoslōvac, physicus, i. Per
medico V.

Botannico, colui, che à, e, professa notizia, dell'erbe, - tra-
voznānac, herbarius, ii,

Arte botanica, - biljovatēljnost, biljovatēljstvo, ars herbaria.

Zoologia, discorso degli animali, - xivinskoslōvje, zoologia,
V.G.

Zootomia, notomia degli animali, - xivinsko udosjēcsje, zootomia,
V.G.

Meteora, apparenza, ed effetto negli elementi, e ne'cielli, - vi-
sinoslovje, meteora, V.G. sublimia.

Meterologico, di meteore, - visinoslōvan, visinoslōvski, metereo-
logicus, V.G. In forza di sust. iscrittore di meteore, -
visinoslōvac, meteorarum scriptor, metereologicus, V.G.

Cosmografia, descrizione delle parti del mondo, - razpisānje
svjēta, svjetorazpis, svjetorazpisānje, cosmographia, V.G.
mundi descriptio,

- Cosmografo, maestro di cosmografia, - svjetorazpisaoc, svjetorazpisnik, cosmographus, V.G. qui mundum describit.
- Nautica, sust. scienza di navigare, - brodārstvo, pomōrstvo, korabljārstvo, ars nautica.
- Nautico, di nave, - korābski, brodārski, pomōrski, nauticus.
- Filosofare, attendere a filosofia, - ljubomūdriti, ljubomudrōvati, mūdriti, mudrōvati, mudrostvōvati, ljubomudrstvovati, mudroljubiti, philosophari. ...
- Filosofessa, - mudroljubōvca, ljubomūdrica, mulier philosophiae studens.
- Filosofia, - ljubomudrje, ljubomudrōst, ljubomudrstvo, mudroljubje ec. philosophia, V.G. studium sapientiae.
- Dottor di filosofia, - ljubomudroucsilac, ljubomudroucsitelj, mudroljuboucsilac, ec. philosophiae doctor.
- Filosofico, di filosofia, di filosofo, - ljubomudarski, ljubomūdar, mudrōznān, philosophicus, a, um.
- Forma filosofica, - izvārscenstvo, forma filosofica.
- Filosofo, - mudroznānac, mudroznānik, mudarac, mudrāk, razūmnik, ljubomudārac ec., mudroznik, philosophus.
- Filosofone, - veliki mudroznānac ec. sumus philosophus.
- Etica, scienza de' costumi, naravskoznānje, naravucsēnje, moralis philosophia, scientia morum, ethica, ethice, V.G.
- Eticamente, moralmente, - naravslovski, naravslōvno, ex moralis philosophiae praeceptis, institutisque.
- Teologia, scienza, che insegna a conoscere Iddio, e a parlar di lui, - bogoslovnōst, bogoslōvstvo, bogoslōvje, bogoslōvscina, theologia, V.G.
- ... Teologia scolastica, - bogoslōvstvo ucenicsko, theologia scholastica.
- Teologia morale, - bogoslōvje djellorēdno, chudorēdno, theologia moralis. ...
- Theologo, - bogoslōvac, bogoslōvnik, theologus.
- Pedagoghessa, fem. di pedagogo, - djeccovoditeljica, djetovoditeljica, pedagogi uxor.
- Pedagogio, - djeccovodjēnje, djeccovōdstvo, djetovodjēnje, ec. pedagogium, V.G.
- Pedagogo, quegli, che guida i fanciulli, e insegna loro, - djec-

- covòditelj, djeccovòdja, djeccoucsitèlj, djetovoditèlj, ec. djetka, pedagogus, V.G. Far il pedagogo - djeccovodstvòvati, djetovodstvòvati, otrokovòditi, pedagogum agere.
- Etimologia, V.G. origine de'vocaboli, - izhòd od imena, imenoizhòd, imenoizhòdje, imenoizlaz, imenoizlàzje, vinoslòvje, proizvedènje slovā, etymologia, etymon, V.G.
- Etimologizzare, formar etimologie, - izvòditi pocsètak od imena, imenoizhòditi, imenoizlàziti, nominis originem ducere.
- Gramatica, - pismènstvo, slovinstvo, slòvstvo, grammatica, gramatice, es, grammatica, orum.
- Istoria, - povjèst, esti, f. povjestje, a, n., spovjèst, ec., zgodopisānje, dogodòvsctina, historia.
- Istoriale, che appartiene ad istoria, - povjèstan, spovjèstan, zgodopisatèljan, povjedaòski, a, o, historicus, ad historiam pertinens.
- Istorialmente, per modo d'istoria, - povjèstno, spovjèstno, zgodopisatèljno, povjedaòski, historice, historiae ad instar.
- Istoriare, dipingere istorie, - povjestòvati, spovjestòvati, zgodopīsati, historias pingere.
- Istorietta, - povjèstca, spovjètca, dogodovsctinica, brevis historia.
- Istoriografo, sust. scrittore di storia, - povjèstnik, spovjèstnik, dogodovsctnik, djelloprāvnik, historicus, historiae scriptor.

On takoðer navodi opće izraze i nazive koji su vezani sa znanošću i znanstvenim radom te ću ovdje navesti nekoliko primjera.

II. OPĆE NAZIVLJE IZ PODRUČJA ZNANOSTI I ZNANSTVENOGA RADA

Scienza, Scienza, = - znānje, umjeteōnost, umjeteōnstvo, iskustvo, umjēnje, umjēnstvo, umje, vjedjēnje, svjedjēnje, vjexēstvo, vedēnje, scientia.

Per ogni sorta di dottrina, e litteratura, - mudroznanje, razūm, um, umstvo, doznānje, vjēcstina, knjixevnost, doctrina,

eruditio litterae, sapientia. Scienza di più coso, - ino-
mūdrje, scientia diversarum rerum. Dotato di gran scienza,
- velikoūman, velikopametan, multa scientia praeditus.
Scienza certa, - stavnoznānje, notitia certa, veritas explo-
rata.

Scenziato, - znān, mūdar, mudroznān, umjētan, umjeteōn, naučsan,
knjixan, knjixēvan, razūman, znajūch, vjedetelen, doctus,
sapiens, litteratus.

Scenziuola, dim- di scienza, - razūmak, scientiola, Arnob. par-
va scientia.

Dottrina, scienza, sapere, - umstvo, umjēnje, umjeteonost, umje-
tōvnost, knixevnōst, knjixnost, ucsitēljnost, umjeteonst-
vo, umjetōvstvo, nauk, znanje, knjixna mudrost, knjiga,
nakazānje, naucsēnje, naukodānje, uminje, umitelstvo, uc-
senje, nauka, ucsevānje, doctrina, scientia, ars.

Dottrinale, - ucsitēljan, naucsitēljan, ucsitēljski, poucsatē-
ljan, ucsiteljāv, ad docendum pertinens.

Dottrinaire, che dottrina, - mesctar, naucsitēlj, ucsitēlj,
praeceptor, magister.

Dotto, - naučsan, naucsēn, ucsan, ucsēn, znān, umūdren, pametan,
umjētan, mūdar, umjeteon, uman, moxdān, knjixēvan, blago-
razūman, umjetōvan, vjesct, iskūsan, ūsni, a, o, knjigocs,
spatmētan, umich, doctus, eruditus, peritus. ...

Nomenclatore, si diceva colui, che ricordava i nomi de'cittadi-
ni, - imjanosloxitēlj, imenski nadionik, nomenclator, no-
menculator, calator.

Nomenclatura, - imjanosloxēnje, nasīvka, nazīvak, nomenclatura.

Termine, Termine, - Termine, dicesi ancora a parola, e a locu-
zione propria, e particolare di scienze, e d'arti, - ime,
glagol, nazvanje, verbum, vox, vocabulum.

Teorema, prova evidente d'una qualche cosa, - poznānje, ocsitto
pokazānje, ocsitta pokāza, zriteljstvo, theoremata, V.G.

Sistema, metodo, che si tiene nel trattar le materie scientifi-
che d'erudizioni, e simili, - nācsin, put, rēd, ordo, me-
thodus, systemata.

Metodico, ordinato, - sputan, urēdan, rēdan, digestus, ordina-
tus.

- Metodo, - nacsin, pūt, rēd, urēdba, ucsin, hudoscestvje, ured, via, et ratio docendi et discendi. Buon metodo d'insegnare, - blagucsēnje, optima docendi ratio.
- Ipotesi, supposto, - pridmnjēnje, hypothesis, V.G.
- Ipotetico, d'ipotesi, - pridmniv, pridstaviv, stavljēn za istinu, hypotheticus, V.G.
- Esperienza, esperienza, = conocimiento di cose particolari acquistato mediante l'uso, - kuscānje, kuscenost, vjesctnost, vjesctvo, iskūs, iskuscēnje, ogledāj, okuscāj, vjecsbina, vjesctina, blagoiskustvo, djello, iskūstvo, vjexestvo, experientia, experimentum, periculum.
- Esperimentare, far pruova, - kùscati, okùscati, skùsiti, iskùsiti, oglèdati, skùscati, experiri, periclitari, periculum facere. ...
- Esperimentatore, che sperimenta, - kuscàlac, kuscaoc, kuscaonik, kuscàvec, kuscēvnik, qui experitur.
- Espertamente, maestrevolmente, con esperienza, - pomnotvōrno, hitrotvōrno, znano, umjētno, kuscānjem, perite, scienter.
- Esperto, che à esperienza, - znàn, umjeteon, kuscān, iskūsan, ūsni, a, o, peritus, expertus.
- Biblioteca, - knjigaōnica, knìxnica, knjigospremma, knjigoshranna, bibliotheca.
- Bibliotecario, - knjigopōmnjik, knjigaōnik, qui tractat bibliothecam.
- Museo, galleria, raccolta di cose insigni per eccellenza, o per rarità, - raskoscnica, zbèrica, - pinacotheca, vel pinacothece, es.
- Archivio, - pisnica, pismoshrana, pismoshrannisce, pismoshranisctvo, dogodovsctina, listōvnica, - tabularium, tablinum.
- Archivista, - listōvnik, tabularii custos.
- Instrumento, - orūdje, irūdje, alat, halat, prāv, āvi, f. snast, sprāvka, isprāva, instrumentum.
- Instituto, - zametnūtje, zacsētje, zavārkhēnje, izvol, ola, m. izvolēnje, nastavlēnje, institutum.
- Facoltà, Facultade, Facultate, = - oblāst, vlāst, dopuscētēnje, slobòda, vòlja, mōch, facultas.

III. Radi boljeg uvida i preglednosti u znanstveno nazivlje Joakima Stullija, navest ću po nekoliko primjera za neke izraze i nazive iz područja pojedinih znanosti. Neki su još i danas u općoj uporabi pojedinih znanosti, neki se rjeđe rabe, a neki se više uopće ne upotrebljavaju. Međutim, moram ponoviti da to nazivlje nije ni izdaleka potpuno, nego je tek samo jedan mali dio, koji ima samo ilustrativni karakter i služi kao primjer znanstvenog nazivlja pojedinih znanosti.

Termine s područja prirodnih i društvenih znanosti razvrstao sam radi preglednosti po pojedinim područjima samo nekih znanosti, i to iz matematike, fizike, kemije, astronomije, botanike, zoologije, geografije i filozofije.

a) MATEMATIKA

Trigonometria, arte di misurare i triangoli rispetto a loro angoli, - tronuglomjĕrnost, tronuglomjĕrstvo, trokutjomjĕrnost, ec. trigonometria, V.G.

Triangolare, - tronūgli, tronuglāst, trokūtan, treugōlan, trojuglāst, triangularis, triangulus.

Figura triangolare, - tronūglica, figura triquetra.

Triangolo, - trinuglica, tronūglo, trokutje, triangulum, trigonum.

Prisma, figura solida d'angoli retti, - prisma, - prisma V.G.

Prismatico, add. di prisma, - prismaticski, prismaticus, V.G.

Parallelogrammo, figura di quattro lati, gli opposti de'quali sono parallelli, - parallelogram, ukaz od csetiri strāne, koieh protivne jesu jednakorastūpne, parallelogramum, T. Mat.

Parallellamente, con equal distanza, - jednakodalĕko, jednakorastūpno, aequidistanter, T. Geo.

Parallelepipedo, e parallelepido, termine geom. che significa figura solida di sei facce, delle quali l'opposte sono parallele, parallelepiped, rjecs. kopnomjĕrna, kā zlamenjuje ukaz tvārdi scest licā, koieh protivne jesu jednakorastūpne, parallelepipedum, T. Mat.

Parabola, favellamento per. simil. - pricsa, pricsica, prilika, izvītak, parabola. ...

Ova riječ "parabola" nije upotrijebljena samo u matematičkom smislu ("izvītak"), nego i u smislu u kojem se upotrebljava npr. u književnosti.

Kamàta, e, f. usura, - usura, foenus, foeneratio - Kamàta jedan na sto, usura, a uno per cento, - unciarum foenus - kamàta scest na sto, - usura, a sei per cento, semissis usura, - kamàta deset na sto, - usura a dieci per cento, foenus dextans, ... Kamàta dvadeseti i pet na sto, usura a venticinque per cento, - foenus bis dextantibus cum dimidio...

Piramide, figura di corpo solido di più facce triangolari, che da un piano si riduce stringendosi in un sol punto, - stūp tronūgli, csetveronūgli, pyramis.

b) FIZIKA

Elettrico, di elettro, - burstinski, a, o, ex electro.

Elettro, ambra, - burstin, csisti prūd, electrum, succinum.

Atometto, sitnicsica, drobnicica, parva athomus.

Atomo, corpo invisibile, - sitnica, dròbnica, nerazdjēlak, bezsječsak, nerasječsak, nesječsak, nerazdjēlac, ec. athomus.

Mecanica, detto in modo di sust. s'intende quell'arte, o scienza per cui si misura la resistenza, o momento de'pesi, - nauk od slogogrādje, rukodjēlje, machinalis scientia.

... Meccanico, sust. colui, che esercita l'arti meccaniche, - rukodjēlac, hudoxnik, rukodjēlnik, mechanicus.

Per professore della scienza meccanica, - naucsitēlj od slogogrādje, machinalis scientiae professor.

c) KEMIJA

Elementato, composto d'elementi, - stuxosloxan, ex elementis conflatus.

Composto d'elementi, V. Elementato.

Elementi diconsi i principj di checchessia, - pocšetci, elementa, initia, rudimenta.

Elemento, - stuhje, a, n. stuhja, e, f. stuhaj, stuho, xivel, p̄arvostv̄orje, nadloxnost, stihje, vazdiscje, elementum.

Metallo, - gvòzdje, mjèd, rudo, rud, metallum.

Miniera di metallo, - gvòzdèna, o mjedèna r̄uda, metalli fodina.

Alcali, sorta di sale opposto all'acido, - v̄arsta od solli, salis genus.

Aceto, - otc̄at, otc̄et, kvàsina, kislina, uksut, acetum.

... Acetosità, acetositade, acetositate, - ljùtina, octenost, kislost, acor.

Acetoso, - ljūt, prozukuñt, ocstèn, naocstèn, ocstòvi, acidus.

Acidezza, Acidità, Aciditàe, Aciditàe, = - ljuchavina, ljuti-
lo, ljutòvina, acor.

Cristallino, di cristallo, - golotan, otni, a, o, christallinus.

Cristallo, - golot, oti, f., crystallus, i, crystallum, i.

Metallo, - gvòzdje, mjèd, rudo, rud, metallum. Miniera di metallo, - gvòzdèna, o mjedèna r̄uda, metalli fodina. ...

Minerale, sust. materia di metallo, V. Metallo.

Minerale, add. - r̄udan, o r̄udni, a, o, rudarski, metallicus.

Acqua minerale, - r̄udnica, aqua ex metallo.

Rame, spezie di metallo di color rosso, - mjèd càrljeni, kotlò-
vina, aes, vel aes cyprium.

Di rame, - mjèdan, mjedèn, cupreus. Rame battuto, - mjèd tkov̄an,
aes signatum. Rame non lavorato, - mjèd netkov̄an, aes in-
fectum. ...

Oro, - zl̄ato, zoloto, aurum. ...

Piombo, - olovo, a, n. olov, ova, m. plumbum. ...

Ferro, - gvòzdje, gvòzd, xeljèzo, xicca, ferrum.

d) ASTRONOMIJA

Stella, - zvjēzda, stella, astrum. Al di là delle stelle, - nad-
zvjēzdan, ēzdni, a, o supra stellas, stellis altior. Stel-
la diana, - d̄anica, d̄enica, zvjezda d̄anica, lucifer. Stel-
le erranti, - zvjēzde pomìcsne, skitavice, skitacsicce,
stellae errantes. Stelle fisse, - zvjēzde nepomìcsne, stel-
lae inerrantes.

Prospetto delle stelle, - sastavljenje zvjēzdā, stellarum pros-
pectus, constitutio. Influsso delle stelle, - zlamen, uz-

dahnūtje, zvjēzdno uhodjēnje, uljevānje, stellarum influ-
xus. Contemplatore delle stelle, - zvjezdogledalac, aster-
oscopos, V.G. ... Corso delle stelle, - zvjezdotjek, stel-
larum cursus.

Paralasse, termine degli astronomi, - parolas, zvjezdokazānje,
paralaxis, V.G.

Tropico, - tropik, ustāvno sūnce, tropicus, T. Astr.

Solstiziale, Solstizionario, = del solstizio, - suncostān, āna,
āno, solstitialis.

Solstizio d'estate, - danorastjēnje, danorāst, solstitium aesti-
vum.

Solstizio d'inverno, - nochorastjēnje, nochorāst, solstitium hi-
bernum.

Equinoziale, sust. cerchio, che divide la sfera in due parti
uguali, - krūg illi okolisc jednakonòchni, circulus aequi-
noctialis.

In forza d'add. - jednakonòchan, ravnonòchan, òchni, a, o,
aequinoctialis.

Equinozio, eguaglianza del giorno, e della notte, - jednakonòche,
jednakonòchstvo, jednakodnèstvje, ravnonòche ec. aequinoc-
tium.

e) BOTANIKA

Cristallaccia, sorta d'erba, - ledenik, ledeno zělje, herbae ge-
nus.

Brusculi, sorta d'erba, lopūscac, herbae genus.

Brusces, sorta d'erba, - kostrika, veprinjāk, bojarinja, boja-
riscnja, herbae genus.

Corbezzola, frutto del corbezzolo, - maginja, meginja, meginje,
arbutum, unedo, onis.

Corbezzolō (arbuscello) - planika, plānica, zemljanica, arbutus,
unedo.

Linarca, erba, - kârscanac, trava, herbae genus.

Linaria, erba, - lancsich, palānak, kârscanac, konopljanka, her-
bae genus.

Ozzimo basilico, - bosīlak, bosioak, bosil, ozymum, vel ocymum.

Ozzimo minore, - murtlika, (trava), ocymum minus.

Visitaria, sorta d'erba, - moscēnska, trāva, herbae genus.

Polmonaria, sorta d'erba, - pluchnjāk, pulmonaria T. B.

Polmonaria gallica, - grudjanka, pulmonaria gallica, T. B. Polmonaria maculosa, - medūnica, medjēnica, pulmonaria maculosa, T. B. Polmonaria arborea, - mah dubovi, pulmonaria arborea.

Polosella, elostio, - brādica ovcsia, miti utki, trāva, herbae genus.

Palalia, erba, - palalia, vārsta od trāve, palalia.

Rosa, coll'o largo, fiore, - rusa, rūxica, rūxa, scipok, serebarinnik, rosa.

Alga, erba, - vogā, svilina, porost, alga.

Febbrifuga, sorta d'erba, - kittica cārļjena, trāva, herbae genus.

f) ZOOLOGIJA

Rondine, uccello noto, - lastòva, lastòvica, kosàtka, kulik, hirundo.

... Rondone, spezie di rondine, - csopa, argich, apodes, dum.

Corbo, uccello noto, - vrān, gavvrān, gavran, kavran, voron, corvus.

Cervio, e cervo, - jeljen, jelin, eljen, cervus.

Di cervio, add. - jelini, jeljeni, jeljenski, koscutii, jeljenòv, cervarius, cervinus.

Volpe, animale noto, - līsicca, kuna, vulpes.

Lupo, - vūk, kurjāk, volk, vilk, lupus.

Vipera, e vipra, - zmia ljūticca, jahidna, vipera. Vipera con linee bianche, e nere, - cārnokrūg, poskòk, vipera lineis albis et nigris distincta.

Passera, uccello noto, - vrābac, rebac, modrkos, strus, vrābec, vrābik, vorobec, passer.

Fem. della passera, - vrābica, passer. Passera macchiato, - ploskūsca, passer maculosus.

Per una sorta di pesce, - iverak, vorobei, passer. Passera solitaria, - modrokos, kos natārsni, passer solitarius.

Entomata, Entomati, = V.G. bacherozzoli, - baburre, cârivichi, insecta, orum.

Entomo, insetto, - baburra, câriv, insectum.

Sârdjella, e, f. ribba, - sardella, pesce, - sarda, sardinia.

Sardjellica, e, f. mala sârdjella, sardina, sarda minor.

Polānda, e, f. ribba, - palamida, pesce, - palamis, midis.

Jegûlja, e, f. ribba, Del. anguilla, pesce, anguilla.

Muggine, spezie di pesce di mare, - cipo, bjeluga, sudak (ribba), mugil, et mugilis. ...

g) GEOGRAFIJA

Atmosfera, - (V.G.) zemljokolisc, nerasjekokrog, athmosphaera.

Stulli u svome Rjecsoslòxju navodi imena nekih gradova, naroda i zemalja, dajući kraća objašnjenja. Navest ću po nekoliko primjera, najviše iz naših krajeva.

Dubrovnik, ika, m. Gund. grād plemenit u Dalmacii, - Ragusa, città nobile in Dalmazia, - epidaurus, epidaurum, Liv. Ragusium.

Split, itta, m. grād glasoviti u Dalmacii, Ekt. Spalatro, Città insigne in Dalmazia, - Spalatum - o Splitte csestiti, kûsi srichu imil dasi vazda gnjezdo ti razumnim ljudim bil.

Zàdar, àdra, m. grād glasovit u Dalmacii, Zara, città selebre in Dalmazia, Jadera.

Kottor, òra, m. grād stāri u Dalmacii, Cattaro, città in Dalmazia, - Catarum, Cata, Ascrivium.

Rab, aba, m. otòk i grād od Dalmacie, rabe, isola, e città della Dalmazia, - arba.

Hvar, ara, m. grād stari od Dalmacie, Lesina, città antica della Dalmazia, - Pharium.

Zagrèb, èba, m. grād glasòviti u Horvatskomu, Zagrabia, città famosa in Croazia, - Zagrabia.

Rim, ima, m. poglāvni grad sve Italie, Roma, Città capitale di tutta l'Italia, - Roma.

Budim, ima, m. grād u Magjarskomu, Buda città in Ungheria, Buda.

Mòskva, e, f. Lex. r. Moscovia, capitale della Russia, - Moschovia.

Carigrad, ada, m. grad od Tracie, - Constantinopoli, città di Tracia, - Bysantium, Constantinopolis.

Bēcs, ēcja, m. grād glasoviti, i poglaviti od Austrie, - Vienna, città famosa, e capo dell'Austria, - Vienna, Vindobona.

Hârvacsia, e, f. Croazia, - Liburnia.

Hârvatcski, a, o, Croato, Liburnicus, - hârvatcska zemlja, V. hârvacsia.

Velebichi, ichā, m. pl. alpe, montagna altissima, alpes, is.

Velebicski, a, o, alpino, alpigno, - alpinus.

h) FILOZOFIJA

Ente, tutto ciò, che à, o può avere esistenza, o vien figurato, come esistente, - scto bitje ima, scto jest, bivajūche, chega, n. stvor, sii, ia, m. ens, entis, T. Fil.

Entimema, argomento filosofico, - razloxēnje, enthymema, V. G.

Entità, Entidade, Entitate, = astratto d'ente, - bitje, bitstvo, siivstvo, essentia, entitas (T. Fil.)

Essenza, Essenzia, = l'esser delle cose, - bitje, biche, bitstvo, narāv, jestestēvstvo, jestvenōst, jēstvo, bitak, bitnost, podstata, istnost, susctēstvo, ipostas, asi, f. natura, ratio, essentia, T. Ph.

Essere, verbo, aver essenza, - bitti, bivati, bitti u bitju, nahoditise, sastajati, nahoditise u bitju, esse, esistere. Bistvèn, èni, a, o, Matt. essenziale, essentialis, - dio bistvèni.

Bīstvo, o, n. Och. essenza, sostanza, essentia, substantia, - Bog rodjèn iz bistva ocsīna na Nebesiih od vika.

Bītak, itka, m. Ragn. essere, esenza, stato, essentia, status, - razūmom urēcsen nebivsci bitak tvoj, nemojse plemstionom oholit tolikoj.

Bitan, o Bitni, a, o. Lex. r. V. bjèn.

Bitje, a, n. Grad. essenza, essentia, - dūsca ka ljūbi, veccheje ondje, dje ljubi, negli ondje, dje istiem bitjem pribiva - Mul. sostanza, substantia - Bog jest od bitja Otca - Pan. isp. stato, qualità, condizione, status, qualitas, conditio...

Loica, - umoslòvje, mudrorazlòg, logice, es, dialectica, vel dialectice.

Metafisica, scienza degli enti, e delle essenze, - jestestvenoga stvorra znànje, sioznanje, metaphysica, V.G.

Teorica, scienza speculativa, - bogomiscljēnje, bogomiscljēnstvo, contemplatio, inspectio, cognitio, et aestimatio rerum, theoretice, V.G.

Teorico, che à teorica, - bogomison, bogomiscljèn, zritèljan, qui res contemplatur, inspicit, cognoscit, aestimat, theoreticus, V.G.

Stoico, della setta de'Filosofi così detti, - stoicski, stoicus. Alla stoica, - stoicski, stoice.

IV. Osim toga, u Stullijevim se rječnicima nalaze i izrazi i nazivi skoro iz svih područja ljudske djelatnosti, počevši od raznih zanata i obrta, preko pomorstva, pa do termina iz područja kulturnog i javnog i društveno-političkog i pravnog života, pa iz područja glazbe i drugih umjetnosti, čak i s područja sporta. Evo za neke od tih područja po nekoliko primjera.

a) RAZNO

Arte, - naùk, mesctria, majstoria, zanat, hudoxestvo, rùke, ā, pl. mesctārstvo, ars.

...

Le belle arti, o le arti liberali, - uljùdno mudroznànje i naùk plemenitoga djellovānja, liberales, ingenuae artes.

...

Arte oratoria, - naùk ljepobesjeditèljni, ars oratoria.

...

Arte del banchiero, - pieneznikovānje, telonium, argentaria, ae.

Arte del tintore - bojadisālstvo, fullonica.

Arte del vasajo, - loncsārstvo, figulina.

Arte del colzolajo, crevljārstvo, postolārstvo, sutrina, sutrinum.

Arte del tessitore, - tkālstvo, textrina; textrina ars.

Arte della lana, - vunnārstvo, lanificium.

Statua, - slikka izdželjana, kip, prilika, stūp, statua, signum, simulacrum.

Di statua, - kipotvoran, kipotvorski, statuarius, a, um.

Alzare una statua, - kip komu posāditi, uzdiḡnuti, statuam alicui statuere. Far una statua di bronzo ad alcuno, - slikku bronzenu, o mjedenu komu usjèchi, ubrōnziti o umjedèniti koga, ex aere aliquem ducere.

Statuaria, arte dello statuario, - kipotvōrnost, kipotvōrstvo, statuaria, statuario, - kipotvōrac, statuarius, ii, plasta, plastes, statuarum artifex.

Statuetta, statua piccola, - slicica izdželjana, kipac, kipsich, prilicsica, sigillum.

b) GLAZBA

Musica, - musika, skladnopjètje, skladnopjēnje, skladnopjevānje, hitrina u pjevānju, pjevānje, spjevānje, musica, vel musicces, es.

Musicale, attenente a musica, - musicèski, skladnopjètan, skladnopjēvan, pjesnìv, pjesnicski, pjètan, pjesan, spjēvan, spjèvnicski, musicus, a, um.

Musicare, cantar di musica, - skladnopjetti, skladnopjèvati, canere ad harmoniam.

Musico, sust. - musik, skladnopjèvaoc, skladnozacsinjaoc, pjevaoc, spjevaoc, skladnopjevàlac, ec. pjettèlj, pjēvnik, pjēvac, pjèsnik, pjèsnioc, sladkopjēvac, musicus, cantor.

Violino, strumento da suono, - gùslicce, engèdde, ā, f. pl. lirica, parva lyra.

Violoncello, strumento di corde da sonare, - lirica, instrumenti musici genus.

Violone, strumento di corde per sonare, - gūslina, vèlika lira, lira debelloḡlāsna, instrumenti musici genus.

Trombetta, dim. di tromba. - trubica, trubljica, parva tuba, vel buccina.

Trombone, sorta di tromba, - trubljina, vèlika trūblja, magna tuba.

Tromba, - trūbja, trūblja, dūda, trūba, sūrma, buccina, tuba.

... Artefice di trombe, - trubljār, tubarum opifex.

Armonia, - sklād, skladānje, sklādni romōn, sklādnoglāsje, sklād-
nopjētje, romōn, pojānje, romonitōst, - concentus, harmo-
nia.

c) SPORT

Pome, o mezzo pome, giuoco antico di Firenze, spezie di lotta, -
ârvānje, luctatio.

Atleta, lottatore, - boritēlj, stradalec, athleta, luctator.

Atletico, - stradalcestven, ad atletam spectans.

Arte della lot. - ârvānje, hitrina u jacsēnju, zabāva u ârvanju,
athletica, palaestrica. Arte dell'uccellatojo, - lōvni
nauk, pticcelovitēlstvo, aucupium.

Joakim je Stulli, kako je već rečeno, kod medicinskog nazivlja jedan od začetnika našeg znanstvenog i medicinskog nazivlja. On je skupio bogato rječničko blago iz pučkog govora i pisanih djela na našem jeziku, a i sam je možda neke termine tvorio, odnosno prilagodio već postojeće izraze i nazive u duhu i skladu našega jezika, ne našavši pravu i odgovarajuću riječ i izraz u našem jeziku za traženi pojam.

Stullija bi svakako još trebalo dobro proučiti i istražiti jer se u njegovim rječnicima nalazi dosta naziva biljaka - trava, riba, životinja, pa terminologije iz područja prava, sociologije, političkog i kulturnog života, itd.

Svakako i bez sumnje rječnici Joakima Stullija ostaju bogato i nepresušno vrelo hrvatskog jezika i naše znanstvene i medicinske terminologije. Nakon pojave tih rječnika vrata u svijet znanosti još više su nam bila otvorena, a horizonti još prošireniji. Trojezični rječnici još više su nas približili medicini i znanosti ostalih kulturnih evropskih naroda i omogućili nam još veće sudjelovanje u ondašnjim svjetskim kulturnim i znanstvenim zbivanjima. To je njegovo djelo obogatilo našu hrvatsku leksikografiju i kulturu, a kasnije poslužilo i našim ostalim leksiko-

grafima koji su se bavili stručnim znanstvenim nazivljem i sastavljanjem rječnika znanstvenog i medicinskog nazivlja našega jezika.⁸

Nastojeći prevesti i svakom izrazu na latinskom i talijanskom jeziku naći odgovarajući hrvatski naziv i izraz, pokazao je da i taj narod ima svoju bogatu književnu baštinu, kulturu i znanstvenu tradiciju, da se i na tom jeziku može znanstveno stvarati i izražavati i da je i taj jezik ravan ostalim kulturnim evropskim jezicima.

Opet bih se osvrnuo na Bogoslava Šuleka, koji u predgovoru svoga rječnika znanstvenog nazivlja kaže: "Isto tako sam tehničkim strukam dodavao francezko i englezko nazivlje, koje zato, da ga našinci nauče, koje zato, da sravnjujuć nazivlje glavnih evropskih jezika nauče poznavati i cijeniti vrsnoću hrvaštine i preimućstvo njezine gibkoće i okretnosti, jer će jim udariti u oči preciznost, jedrina i lakoća naših nazivah naprama inostranim."⁹

Stullijevi rječnici imali su utjecaj i na dalje usavršavanje i oblikovanje naše znanstvene i medicinske terminologije, kao i na pisce stručne, u XIX. st. još relativno malobrojne literature na našem jeziku, posredno preko rječnika znanstvenog i medicinskog nazivlja ili možda i neposredno.^{10,11}

Možda bismo mogli reći da Stullijevi rječnici nisu "obični" rječnici triju navedenih jezika, nego da su to neke vrste leksikona, odnosno enciklopedija s obzirom na broj i raznovrsnost pojmova i termina iz raznih područja znanosti i ljudskih djelatnosti.

Mislim da bi i sve ostale naše leksikografe i pisce trebalo dobro obraditi i proučiti, građu skupiti i objaviti, a nakon toga, na osnovi te građe i suvremenih znanstvenih spoznaja i shvaćanja, objaviti jedan rječnik znanstvenog nazivlja našeg jezika, zajedničkim radom jezikoslovaca i drugih stručnjaka iz pojedinih područja znanosti.

B i l j e š k e

- 1 a) Joakim Stulli, Lexicon latino-italico-illyricum, Budae 1801, (Sveučilišna tiskara), dva sveska.
- b) Joakim Stulli, Rjecosložje ilirsko-italiansko-latinsko, Dubrovnik, 1806. (A. Martekini), prvi svezak. Rjecosložje slovinsko-italiansko-latinsko, drugi svezak.
- c) Joakim Stulli, Vocabolario italiano-illirico-latino, Ragusa, 1810. (A. Martecchini), dva sveska.
- 2 Bogoslav Šulek, Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, I. i II. dio. U Zagrebu, Tiskom narodne tiskare dra Ljudevita Gaja, 1874. i 1875.
- 3 Isto kao i pod br. 2.
- 4 Ivan Dežman, Rječnik lječničkoga nazivlja, Troškom jugoslavinske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu, Pismeni Antuna Jakića, 1868.
- 5 Bogoslav Šulek, Jugoslavenski imenik bilja, Troškom Jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih. U Zagrebu, Tiskom Dioničke tiskare, 1879.
- 6 Isto kao i pod br. 2.
- 7 Isto kao i pod br. 4.
- 8 Isto kao i pod br. 2, 4. i 5.
- 9 Isto kao i pod br. 2.
- 10 Roberto de Visiani, M. D., Stirpium Dalmaticarum Specimen, Patavii, Typis Crescinianis, 1826. god. na nepaginiranoj 8. str. imamo dio teksta koji ovako spominje Stullija:
"Quoad nomina illyrica ea partim, ex quadam opella inedita Petri Bartulovich-Puovich Canonici Mucarensis partim ex parvulo herbario Doct. Barbieri paucos ante annos physici Traguriensis meritissimi, partim ex Lexico italo latino et illyrico cl. P. J. Stulli Epidaurii, partim denique ex viva rusticorum monticolarum atque herbariorum voce collegi."

- 11 Dr. Bogoslav Šulek, Jugoslavenski imenik bilja, Troškom Jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih u Zagrebu, Tiskom Dioničke tiskare, 1879. god., na XIX. str. kaže:
"(Pett.) = Franz Petter, Professor in Spalato, Botanischer Wegweiser in der Gegend von Spalato in Dalmatien, Zara 1832."

Na strani 32. piše: "Die illyrischen Namen, welche ich vielen Pflanzen dieses Kataloges beisetzte, entlehnte ich theils aus dem Specimen des Hrn. Visiani, theils aus dem hier zu Land sehr verbreiteten italienisch-illirischen Wörterbuche (Stulli?), theils folgte ich den Angaben der Einwohner."